

MAJOROS SÁNDOR
Halhatatlanság

Mindenkinek megvan a maga halálos ágya, már úgy érte, hogy van egy fekhely az életében, amelyről egy napon nem bír majd felkelni. Kinek az otthonában, kinek a kórházban, kinek az utcán, a fal tövében adatik meg az, hogy elhagyhatja az anyagi világot, és beléphet a végső megsemmisülésbe. Az utca is lehet halálos ágy, meg a csatatér is, ha úgy vesszük. Mifelénk, a Balkán-félsziget északi csücskében, a Vajdaságnak nevezett síkságon különösen az utóbbiból volt nagy a kínálat – ha egy nép valamilyen hadsereggel idetért, a világért sem mulasztotta volna el, hogy kiirtson bennünket –, mégsem emlékszem, hogy az enyémeik közül valaki is csatatéren halt volna meg. Megmaradt nekünk a rák, a szélütés meg a lassan, fokozatosan ölő szívbetegség. A halálnemekben éppen akkora volt körülötünk a választék, amekkora a jövőnket érintő bizonytalanság, de számomra sosem volt kétséges, hogy apám a halálos ágynál fekszik. Még valamikor a hetvenes években, közös elhatározással száműztük őt a konyhába, mert annyira horkolt, hogy nem lehetett vele megmaradni egy légtérben. A döntés ellen nem volt apelláta: apám birtokba vette a konyhai sezlont, és megkezdte hosszú haldoklását. Télen egy jókora kartondobozban itt teletettük a naposcsibéinket is – a doboz tetején egy lécszerű keresztben, erről lógott a csirkék fölé egy százas izzó –, amitől az egész konyha tömény szarszagba burkolózott, de apámat ez nem zavarta. Nem mernék rá megesküdni, hogy bármit is változtatott volna az álláspontján, ha valahonnét megtudja, hogy ez a fekhely ugyanúgy magába fogja szippantani, ahogy a fekete lyuk a csillagokat. A halál nem nagyon érdekelte, a helyzetével pedig megbékélt, elvégre nem alhat mindenki baldachinos ágyban. Nekem például gyerekkoromban az a sors jutott, hogy abban a támlás, szalmazsákos parasztágyban aludtam, amelyikben a dédnagyanyám kiszendvedt. Egyetlen sovány munkásfizetésre alapozva a szüleim nem engedhették meg maguknak azt a fényűzést, hogy egy aránylag jó minőségű, épp hogy csak szúrta a deszkaágyat azért kihajítsanak, mert véletlenül meghalt benne valaki. Az pedig már teljesen az én magánügyem volt, hogy a nagy nyári zivatarok ide-

jén mindig ennek a születésem előtt meghalt öregasszonynak a halálfélelmét éreztem. Ilyenkor megpróbáltam még a csihipuhi kitörése előtt elaludni. Szorosan be kellett csukni a szemem, hogy ne lássam a spaletta résein bedöfködő villámokat, és a párna meg a dunna csücskével be kellett tömnöm a fülem, hogy ne halljam a dörgést, amitől még a falóránk ketyegése is abbamaradt egy-egy pillanatra. Ezekben a vészjósló időkben mindig fölerősödött bennem az a napközben elhanyagolt sejtés, hogy valakinek a halálgödrében fekszem. Az élők és a halottak között egy hártavékony mézsréteg húzott választóvonalat, bár ezt inkább csak hallomásból tudtam, mármint, hogy ha valaki meghal, kötelezően át kell meszelní a lakást. Nálunk is biztosan betartották ezt a szabályt, de hogy az ággal történt-e valami, azt nem tudhatom. A szalmazsákokat biztosan elégették, mert azon, amelyiken én feküdtem, nem látszott semmilyen folt, pedig ilyesminek muszáj volt megjelennie egy olyan fekvőhelyen, amelyiken egy évek óta mozgásképtelen öregasszony meghalt. Főként ha ennek az öregasszonynak egy folyamatosan váladékozó, trombózisos seb volt a bokáján – ezt anyámtól tudom. A szalmazsákról viszont nem szólt egy szót sem, én pedig nem faggattam. Örültem, hogy az első szobában aludhatok, nem úgy, mint apám, akit a száműzöttek sorsára juttatott a horkolás. A sezlont direkt neki vásároltuk a helyi bútorüzemben, gyári áron, és pedig kreditre. Ez a berendezés az évek során lassanként eggyé vált apámmal. Az egyébként sem csúcsminőségű, bosnyák acélból készült rugók ugyanúgy viselkedtek, ahogy a nekik otthont biztosító föderatív Jugoszlávia: a nyolcvanas évek közepére már csak recsegték és ropogtak, ahogy az önállósulásról álmodozó tagköztársaságok. Nem lázadoztak, de úgy, ahogy voltak, testvériségben-egységben megadták magukat a rájuk nehezedő tömegnek, és egyfajta koalícióban kialakították maguk között apám százötven kilós testének negatívját. Egy idő után már nem is feketett oda, mert rögtön megfájdult a dereka, nem beszélve arról, hogy a konyha örökké párás levegője miatt azonnal rátapadt valami nyúlós, ragadós izzadság. De apám nemcsak hogy meg volt elégedve ezzel a borzalommal, hanem szinte beleszeretett. Nem múlhatott el délután anélkül, hogy ne szundikált volna rajta egy órácskát, este pedig már kilenckor odahúzta a feje mellé a hokedlit a vekkelrel, ami hétköznap, vasárnap egyformán

fél ötre volt beállítva. Még furcsább, hogy a jelenség szintjén is kökeményen azonosult ezzel a takarmányszagú párnákkal és foszladozó pokrócokkal festőivé tett képződménnyel. Mint egy ócska tengeri szivacs, a sezlon elszívta belőle az erőt, az érdeklődést, a vidámságot. Ha nagy nehezen bele is fogott valamibe, azt képtelen volt befejezni. Mire nyugdíjba ment, a portánkon egymást érték a félbemaradt, torz emlékművek, de közülük is kimagasodott az új árnyékszék, amit nagy elánnal alakított ki az udvar végében, ám arra már nem futotta az erejéből, hogy a hulladéktéglából emelt építményt tisztességgel be is vakolja. A malterezés mindenfajta magyarázat nélkül megállt valahol derékmagasságban, olyasféle rejtélyt teremtve, amilyent a Húsvét-szigetek félbehagyott szobrai, azzal a cseppet sem elhanyagolható különbséggel, hogy apámat tán meg lehetett volna kérdezni: az ő konkrét esetében mi ennek az oka. Nem mondom, hogy óvatosan, tapogatózva, az érzékenységét békén hagyva sosem próbálkoztunk ilyesmivel, de akkoriban már olyan magas volt a vérnyomása, hogy a legkisebb indulattól is megpatanthatott volna egy ér a fejében, úgyhogy ráhagytunk mindent. A vérnyomás egyébként sem tréfádolog, főként ha gyógyszerekkel sem megy le százhetven alá. Kiegyensúlyozottabb életperiódusaiban apám éppen azon a vacak sezlonon könyökölve világosított fel bennünket arról, hogy ha lejjebb ereszkedne a vérnyomása, úgy megállna a szíve, mint a pinty. Ehhez nem tudtunk mit hozzátenni. Ösztönösen arra gondolunk, úristen, csak le ne menjen a vérnyomása, mondjuk száznegyvenre, mert akkor vége lesz, mi pedig itt maradunk térdig a bánatban. A rokonság már nem volt ennyire elnéző. Anti sógorunk például a fejére olvasta, hogy a nyugdíjas élet nem feltétlenül egyenlő a halálig tartó pihenéssel, Amerikában az emberek ilyenkor iratkoznak be az egyetemre, vagy kezdenek el utazgatni. Be kell szedni azokat a kurva pirulákat, mert ha nem, akkor csak a jóistenben lehet reménykedni. Anti sógorunk ismert egy ugyanilyen vérnyomásos pasast, aki vallási alapon nem vett be semmilyen pirulát, de minden áldott reggel elrágicsált egy gerezd fokhagymát és megivott hozzá egy stampedli pálinkát. Apám erre csak mosolygott, mert a fokhagymát akkor már szisztematikusan pusztította, lehetőség szerint kenyérral és szalonnával, nyárvíz idején meg paradicsommal, amit sosem felejtett el vastagon megsózni. Ami pedig a pálinkát illeti, föl

sem ébredt, amíg ki nem öblítette a torkát egy kupicával a tavalyi főzésből. Külön kultusza volt nála a cefrének is, bár ebben nem volt sem jobb, sem rosszabb a cimboráinál. Azokban az időkben, amikor a dédanyámtól örökölt ágyban aludtam, még egy ki tudja honnét szerzett tölgyfadézsában tárolgatta az eperből, almából és magvaváló szilvából erjesztett matériát, de a nyolcvanas évektől ő is átváltott a hermetikusan zárható, kék műanyagbordóra. Ezek a plasztiktartályok új távlatot nyitottak a pálinkagyártásban. Egyszerűen bele kellett zuttyantani a gyümölcsöt, és naponta egyszer megkevergetni egy lécdarabbal. Aztán csak arra kellett figyelni, hogy megálljon a cefre bugyborékolása, mert ez jelezte a fermentáció végét. Eztán már csak egyetlen teendő maradt: az anyagot el kellett fuvarozni valamelyik iparüzési engedéllyel működő főzőbe, ahol mindenki magas szintű szakmai segítséggel főzhette ki a pálinkáját. Ez volt Jugoszlávia legfőbb vívmánya. Mi szabadon és nyíltan főzhettük ki a magunk innivalóját, nem úgy, mint szerencsétlen magyarországi rokonaink, akik lakótelepi konyhákban, kuktafazékkal kénytelenkedtek. Magától értetődő volt az is, hogy ezekben a privát főzőkben a tűzrevalóról a kuncsaftnak kellett gondoskodnia, de mert nálunk, a Bácskában csak a kukoricaszár és a csutka jöhet számításba, sokszor megesett, hogy régi bútorok darabjai is a szertartás áldozatául estek. Egy réges-régi főzőskor ezen az úton végezte a dédnagyanyám apró darabokra fűrészelt ágya is, átadva helyét a frissen beköszöntő rekamié korszaknak, de azt azért hozzá kell tenni, hogy az öreg halálbútor sosem lett volna elég az üdvözüléshez, ha nem egészítjük ki néhány kéve szárral. A kiváló parázstartásáról ismert, egyenletes hőt adó csutkákat mindig a redesztilláció második fázisára, a tisztázásnak mondott műveletre tartogattuk. Abban a boldog időszakban zajlott mindez, amikor még nem telepedett rá apámra az a sátáni horkolás, és mindazon túl, hogy velünk alhatott az első szobában, magabiztosan járkált a világban. A baj istenigazából akkor érte utol, amikor az érzelmeszedése miatt leszálalékolták. Mi tagadás, ebben az életperiódusomban nagyon irigykedtem apámra, mert egy olyan misztikus betegséggel, mint amilyen a magas vérnyomás következtében fellépő érszűkület, kijárta magának a nyugdíjaztatást, miközben én majd megszakadtam a vállalatban, azért a fizetésért, ami kevesebb volt, mint az ő nyugdíja. Az sem befolyásolt, hogy ezzel

a misztikus betegséggel néha riasztó kísérőjelenségek is jártak, így például apám gyakran megszedült, máskor meg kótyagossá változott, mintha nem lenne százas. A beszéd is egyre több gondot okozott neki, és ezt ő is tudta, mert miközben a halálos ágyán heverészett, csak akkor szólt hozzánk, ha feltétlenül muszáj volt. Rövid válaszait akár a lényegre törés iskolapéldájaként is emlegethetném, ha nem lappangott volna mögötte a mindnyájunk számára ismert kórkép. Apám fejének bonyolult érhálózatában olykor-olykor beragadt egy szelep, ami az ő nézőpontjából alapvetően megváltoztatta a világot, de mi, akik körülötte lebzselünk, csak azt láttuk, hogy egyre többet tehetetlenkedik. És az is nagyon igaz, hogy rá sima, mi több, egyszerű elmúlás leselkedett, miközben körülöttünk mindenki csúnya halált halt. Ki balesetben, ki valamilyen förtelmes betegségben, ki a saját keze által, ahogy azt a sors személyre szabottan lediktálta. Mi megbújtunk a kátránnyal vastagon bekent súlyos nagykapunk mögött, és azzal a jóleső közömbösséggel hallgattuk a közelben arató kaszás suhintgatását, ahogy a várfal mögött lapító vitézek fülelik az ostromgépek hangját. Nekem ez a tevékenység sohasem okozott akkora örömet, hogy beleéljem magam a halhatatlanság képzetébe, meg az is igaz, hogy korán elkerültem otthonról, és amikor már a saját utamat jártam, ezek az elvont képzelgések, az egymástól megörökölt, vagy a saját magunk által kialakított halálos ágyak és a hozzájuk láncolódó elmúlás már nem is voltak érdekesek. Azt viszont nagyon is jól tudtam, hogy apám menthetetlen. Nem hittem én sem a fokhagymában, sem a pálinkában, mint ahogy a szódavízben sem, pedig a mendemondák szerint ez is ritkítja a vért. A baj minden kétséget kizáróan az volt, hogy apám nem félt attól, amitől félni kell. Gyávának ugyan reménytelenül gyáva volt, de ez nem egyenlíthető ki a félelemmel. Aki fél, óvintézkedéseket tesz, hogy a félelem forrása megszűnjön, ám a halálos ágyába, mint valami poshadt dagonyába beletemetkező apám fittyet hányt az életét nagyon is fenyegető veszélyekre. Egyvalami hagyott csak nyomot benne, az a bizonyos figyelmeztetés, hogy igyon több pálinkát, bár könnyen megeshet, hogy ebben a kötött formájában ez el sem hangzott, vagy ha mégis, nem apám állapotára rímelt rá, hanem valaki máséra, talán egyenesen arra a habókos öregemberére, aki vallási fanatizmusból ezzel a módszerrel kúrálgatta magát. Az viszont

tény, hogy apám az egészségi állapotának romlásával egyenes arányban lett mind elkötelezettebb híve a pálinkafőzésnek. Majdnem ugyanaz a boldog izgalom lobogott benne, amelyet gyerekként én is megtapasztaltam. A pálinkafőzőben töltött éjszakázásokból nekem a borzasztó cefreszag és a rozsdás vastartályokban gőzölgő meleg víz jutott eszembe, ugyanakkor lehetetlenség volt elfelejteni, hogy apám egészen kicserélődött ebben a közegben. Nyoma sem látszott rajta a tőle világeletében megszokott tunyaságnak, ehelyett vidáman cigarettázott a hordók között strázsáló ismerőseivel, miközben anyám meg én idegörlő rabszolgamunkával tekergettük a nagykazán kurbliját. Ha ezeken a szeánszokon velem egykorú kölkökkel találkoztam, rögtön megszűnt a kínlódásom. A várakozás ideje alatt meztelenre vetkőzve belemászhattunk a melegvizes tartályokba, nem szólt ránk senki. Éjjel még kis tüzet is égethettünk a sivatagnak tűnök pernyekúpok között, és ha kivételesen nagy szerencsénk volt, a nyelvünk hegyét beledughattuk valamelyik erősen kapatos felnőtt önzetlenül felénk nyújtott pálinkáspoharába. Elég sokáig tartott, mire megtanultam, miként kell pirinyó kortyokban úgy lenyelni ezt a borzalmat, hogy ne öklendezzen tőle az ember, de mire katonakorú lettem, már emiatt sem kellett szégyenkezni. A nyolcvanas évek vége felé már azt is tudtam, miként kell bánni azokkal a házilag barkácsolt főzőalkalmatosságokkal, amelyeket az ügyesebb géplakatosok gyártottak, és bérbe adták a vállalkozóbb kedvűeknek, hogy otthon, a saját portájukon készítsék el a nedűt. Nem vonhattam kétségbe viszont azt megtözegeedett igazságot, hogy a régi, sorvárós, éjszakázós pálinkafőzések hangulatát nem pótolta semmi. A várakozás közbeni beszélgetésekben apám is komoly, férfias részt vállalt, vagy ha ez túlzás, akkor kimondható, hogy semmivel sem volt alávalóbb másoknál. Elképzelhető, hogy erre a régi egyenlőségre, fölemelkedettségre vágyott, de abban a rozoga, halállal parolázó állapotában szó sem lehetett arról, hogy magammal vigyem valamelyik privát főzőhöz. Nem azért, mert nem bírta volna az éjszakázást, hanem mert valami nem stimelt az egyensúlyközpontjával. Egy ideje már az utcára sem merészkedett ki, legfeljebb csak a nagykapuig, ahol lazán, szinte legényesen nekitámaszkodhatott a félfának. Öreg biciklijé elhagyottan rozsdásodott a kerítésnél, szakasztott olyan volt, mint az a versenyló, akit érdemei elismeréseként

halála után kitömet a gazdája, de aztán rájön, hogy ez bizony kegyeletsértés, és diszkréten ottfelejt egy félreeső zugban. Ez a futófüvel benőtt, a portól meg a pókhálótól erősen kiszőrösödött bicaj minden orvosi látéletnél szakszerűbben beszélt apám állapotáról. Mi pedig úgy lestük őt, ahogy egy ritka, ijesztő természeti jelenséget szokás, és pedig azzal az erőlködéssel, amellyel a sokkal érdekesebb, fontosabb és izgalmasabb jelenségről szokás elterelni a figyelmet, ha a tisztelet, ez az erőszakos dög úgy kívánja. Akkoriban kisebb gondom is nagyobb volt annál, mint hogy az idejét a halálos ágyán heverészve múlató apámmal foglalkozzam. A kertünk végében állt egy piros bélű körtefa, aminek valami miatt állandóan megrohadt a termése. Kívül zöldek és fényesek voltak a körték, de belül mindegyiket megette a rothadás. Ugyanez a betegség támadta meg az országot is: kívülről erősnek, egészségesnek látszott, de a határain belül majd megfulladtunk a bomlás gázaitól. A baj csak az volt, hogy ezt a képződményt nem főzhettük ki pálinkának, mint azt a temérdek szétposhadt, soha meg nem kóstolt piros bélű körtét, amely legfeljebb a fán lehetett az, ami lehullva azonnal átalakult köhögésre ingerlő cefrévé. Ezt a matériát gyűjtögette apám a maga komótos, soha semmit be nem fejezős, ugyanakkor kitarító módján. Megcáfolhatatlan igazság, hogy a vécét nem fejezte be, de a körtét minden áldott nap összeszedte és szakszerűen el is tárolta. Amikor véglegessé vált, hogy a pálinkafőzés keserédes terhe alól nem húzhatom ki magam, már volt vagy száz liter elsőrangú alapanyaga. Arról rengetegszer szól a fáma, hogy itt és ott valaki vilmoskörtéből főzött, de hogy piros bélűből, az ritkábban fordult elő, mint a talajmenti fagy augusztusban. A körtefánk termése pálinkává alakulva megtölthetett egy tízliteres demizsont, ami háborús körülmények között a legjobb fizetőeszköz. A bodzapálinkát állítólag meg is vásárolják a patikák, mert valamilyen fontos hatóanyag van benne, pedig ennél ocsmányabb, rosszabb ízű lórét elképzelni sem lehet, a szaga meg pontosan olyan, mint az orvosságé, úgyhogy bajmoldjon vele, akinek nincs más dolga. Ismertem egy szerb géplakatost, aki üres olajshordóból hegesztett tűzteret a Szerbiából hozatott, százliteres rézkazán alá, és ehhez volt még egy szintén olajshordóból gyártott hűtőkondenzátora is, a hozzá tartozó spirál alakú csőrendszerrel. Az egész elfért egy triciklin, de talicskával is csak kettőt kellett fordulni.

A maga módján valóságos műszaki csoda volt ez a főzőberendezés, telis-tele apró leleménnyel, és ami a lényeg: néhány ezer dinárért bárki kölcsönvehette. Apám savószinű, félig megüvegesedett szemébe még a csillogás is visszaköltözött ettől a lehetőségtől, de ugyanilyen gyorsan le is higgadt, mert úgy emlékezett azokra a közös pálinkafőzéseinkre, hogy miközben ő fontos szakmai kérdésekről beszélgetve cigarettázott a barátaival, én nyakig merültem a kondenzátor langymeleg vizébe, és ez a hozzáállás most kétségessé tehetné a végkifejletet. A pálinka nem gyerekjáték, vétkes könnyelműség azt feltételezni, hogy ami kifolyik a tisztázóból, az már kész ital. Szó nincs erről, a főzőmester alkoholfokmérővel meg artézi vízzel állítja be a megfelelő keveréket, azt megelőzően pedig pontosan tudni kell, mikor érdemes megszakítani a leparlást, nehogy a nehezebb, savas összetevők is kicsapódjanak, mert akkor mehet az egész a ganéba. Velünk ez a malőr nem fordulhatott elő. Anyám azért – biztos, ami biztos alapon – figyelmeztetett, hogy ne bízzam el magam túlságosan, és bánjak minél kíméletesebben az öreggel, mert néha, teljesen váratlanul kiszalad a lábából az erő. Ilyenkor szabályosan összecsucsklik, és van, hogy egy nap is elmúlik, mire újból lábra tud állni. A pálinkafőzés már csak emiatt is csak púp volt a hátamon. Régen elkerültem otthonról, a magam útját jártam, és ez az út az országot nyomorgató gazdasági válsággal volt kitéglázva. A dinár értéke a szárazjégnél is gyorsabban párologott, olyanmire, hogy már a boltokban is márkában számoltak. Az öregek azt hajtogatták, ennek előbb-utóbb háború lesz a vége, de nem hitt nekik senki. A tüske viszont bennünk maradt, mert bármibe fogtunk, bármit kezdeményeztünk, mindig föltámadt bennünk a kétely, hogy tán nem is érdemes vesződni, ha tényleg kitör a háború. Nekem pedig itt volt a nyakamon a nagybeteg apám, a maga százvalahány liter elsőrangú cefréjével. Hiába gyözködtem, hogy bízza rá Anti sógorunkra, az öregem hallani sem akart erről. Az ő felfogása szerint világraszóló katasztrófa lett volna, ha nem mossák ki rendesen a kazánt, és a piros bélű körtéből készült nedű parlagi módon szilvaivé válik. Mindent mérlegre téve, pro és kontra az otthoni főzés tűnt az egyetlen, üdvözítő megoldásnak. Megígértem anyámnak, hogy semmilyen speciális feladatot nem bízok rá az örege. Majd tekergeti a kurbli. Ezt magas vérnyomással is megteheti, a többivel pedig magam is elboldogulok.

Nem vallottam be, de ebben az egészben azért volt egy kis bizsergető érzés: életemben először, és minden bizonnal utoljára pálinkát főzhettem apámmal. Nem dölyfösködhetett körülöttünk senki a szakértelmével, mert csak mi ketten voltunk a színen, és pedig úgy, hogy én voltam a mester, ő meg az inas. Megfordult a kocka, legalábbis ebben a tévhitben ringattam magam, mert nagyon hamar kiderült, hogy a fater nem éri be annyival, hogy a sámlin ücsörögve wurlitzerként tekergeti a kurbli. Ennél sokkal többre, mégpedig spirituális élményre vágyott, de ez csak lassan, fokozatosan derült ki. A kölcsönberendezést aránylag könnyen összeraktam: a samottal kipárnázott vashordót az udvar közepére állítottam, nehogy egy kipottyanó parázsdarab begyűjtsa a szalmakazlat, és én magam is furcsállottam, hogy a rézkazánt mindenfajta előképzés vagy szakmai gyakorlat nélkül, egyes egyedül rá tudtam varázsolni a tetejére. Apám szigorú tekintete mellett precízen belevodroztem a réztartályba a kincset érő cefrét, aztán rátettem a hagymakúp alakú fedőrészt, amelynek csúcsába klappra becsatlakozott a gőzvezető rézcső. Ez az alkatrész egy spirál alakú csőrendszerhez illeszkedett, ami egy másik, a tüzelőnél öblösebb vashordóban kapott helyet. A hordót a csapról odahúzott slaggal töltöttük fel, és pedig úgy, hogy a túlfolyón mindig csordogáljon egy ujjnyi vastag erecske. A hűtő alján, ahol a spirál vége előbukkant, egy vékony, srégre vágott csővégnél készenlétben állt anyám legöblösebb edénye, a hatvanliteres, zománcozott bödön. Ebbe kellett belefolynia a kissé kesernyés, ivásra még teljesen alkalmatlan vodkának, amelyet majdan megint át kellett terelgetni a cefre után gondosan kitisztított, szagtalaná tett desztillációs rendszeren. De hol voltunk még ettől! A főzésre köztudottan a délután a legalkalmasabb idő, ám ez a miénk olyan viseltes volt, mint egy sublód aljából előhúzott, barnára töpvedt fénykép. A nap fénye törött üvegzúzalék módjára pergett le a diófa leveleinek szabálytalan csigalépcsőjén. Ha nagyon füleltünk, talán még a szemcsék finom zizegését is hallottuk, bár abban a közegben csöndről szó sem lehetett. Ott lábatlanokdtak körülöttünk a tyúkók, a kacsák szemérmetlenül bugyborékolnak a túlfolyó vízből lett sovány patakocskában, ami a kerítés alatt átbújva a kertben terebélyesedett ki tócsává. Az udvar simára taposott földjének sem fakószürke volt a színe, ahogy megszokhattunk, hanem valamelyest idomult a kazán

ajtajából kicsapó lángok rőtvröséséhez. A főzés kezdeti szakaszában apám egy kissé mereven forgatta a kurbli, és arról áradozott, milyen pompás pálinkája volt a hatvannégyes árvíz idején ringlóból. Rögtön megértettem, hogy az öregemnek beszélgethették támadt. Ugyanúgy, ahogy régen, azokban az időkben, amikor én még a dézsák közt bújócskáztam, miközben ő a haverjaival a sportról, a katonaságról meg a vállalati ügyekről diskurált. Felőle akár bele is dögölhettem volna valamelyik túlméretezett medencébe, mert mágnessel se lehetett volna elvontatni a haverjaitól. Most akár erről is lehetett volna beszélgetni. Megkérdezhettem volna például, hogy emlékszik-e arra, amikor a dédmama ágyával tisztáztuk a pálinkánkat, mert ez volt az a nap, amikor kiszabadultam a halál dunnákkal és párnákkal körbevett birodalmából. De ez a kérdés magában hordozta a választ: hát persze, hogy emlékszik. Lehet, hogy nem tudná megmondani, momentán ki a JSZSZK elnökségének elnöke, de hogy azon a bizonyos napon milyen idő volt, arra a halálos ágyán is emlékezni fog. Ezen a ponton majdnem elröhögtem magam, pedig a helyzet közel sem volt ennyire mulatságos: amióta az eszemet tudom, sosem tudtam értelmesen beszélgetni apámmal. És most itt feszengtünk, nyakig merülve egy varázslásos hangulatú közös tevékenységbe, amiről kiderült, hogy nem az, aminek látszik, hanem egyfajta spiritiszta szeánsz. Apám gépiesen nyikorgatta a kurbli, én a tüzet piszkáltam. Az izzó akácfa hasábokon időnként fuvallszerű borzongás futott végig, éppen úgy, mintha láztól dideregnének. A rézkazán alját dühödt ostromolták a lángok, amire a lemez túloldalán a forró cefre bugyborékolása válaszolt. De még így is, ezekkel a lángoló, füstölő berendezésekkel is a béke szigete volt az udvarunk, maga a megtestesült izoláció mindattól, ami körülött bennünket. Fel kellett volna készülnünk arra, amire egyébként nem lehet. Semmilyen balhét nem lehet megúszni úgy, hogy az ember bespájzol magának készletekből. Nem a vízre, a lisztre, a cukorra, és még csak nem is az áramra vagy a benzinre gondoltam, hanem arra, amit a szabad levegő beszívása meg az ilyen idilli pillanatok halmozása jelenthet. Apámnak mindez bőségesen megadatott. A szocializmussal együtt nőtt fel, ennek a rendszernek volt a haszonélvezője, és most ezzel együtt, szinte mosolyogva készült lelépni a színről. Az a játék a halálos ágyával egyáltalán nem volt véletlen. Akár azt is mond-

hatta volna: én, kérem, teljes életet éltem, de az időm lejárt, ti pedig boldoguljatok, ahogy tudtok. Nagyképű volt velünk, fiatalokkal, mert nekünk még jócskán akadt számon kérni valónk a jövőt illetőleg. Nekem a hatvannyolcas diáklázadások idején kezdett nyiladozni a csipám, mert azokban az elvakult, de tiszta pillanatokban fölfogtam azt, amit apám generációja soha föl nem foghatott: a rendszer mindig és mindenütt rendszer. Nem megváltó és nem is abszolútum – bár ez a kettő lehet, hogy egy és ugyanaz –, csak egy átmeneti állapot. Hiába sulykolták belénk, hogy a tökéletes társadalom felé vivő úton masírozunk, mi már tudjuk, hogy hatvannyolcban megbukott az utolsó nagyszabású kísérlet, ami a világ jobbá tételére irányult, és inentől kampec. És most, ezen az ingatag órán, miközben a piros bélű körtéből érlelt cefre lassan átlényegült pálinkává, elérkeztünk ahhoz a fordulóponthoz, ahonnet semmi sem kiszámítható. Apám annak idején pontosan tudta, hogy a kreditre vásárolt sezlon nem fogja veszélybe sodorni a családi költségvetést, de én, aki erőm teljében vagyok, maholnap nem leszek képes egy szelet kenyeret és tíz deka párizsit venni reggelire. Az öregem arcáról átsütött ez a kivonulás, ugyanakkor fölényes magabiztosság, én pedig nem tehettem semmit ellene, mert hatalmas előnye volt velem szemben: kifelé ment ebből a hol gyorsabb, hol lassúbb összeomlásra ítélt világból. Talán ez a fájdalommentes, lassú leépülést hozó betegsége is a szocializmus ajándéka volt, de a legtenyérbemásozabb mégis az, hogy éppen azt a szélcsendes, nyugodt negyven évet fogta ki ebből az egész lázalomszerű huszadik századból, amikor még lehetett hinni valamiben. Az előző háborút azért úszta meg, mert még kölyök volt, a soron következőt pedig már nem fogja megélni. Ha létezik másvilág, biztosan jól röhög majd ezen az egészen. Azon meg én röhögnék, ha kiderülne, hogy gondviselés nincsen, csak örökkévalóság, és apám ebbe gabalyodna bele. Láthatatlan, de a maga dimenziójában nagyon is valóságos szellemként szorongana az evilági időben, és közben szép lassan kihalna mellőle mindenki. A halhatatlanság nem tréfadolog, vagy legalábbis nem lehet kilépni belőle azzal az aranyköpéssel, hogy az én időm már lejárt. Aki benne ragad, annak ki kéne tartania az idők végezetéig, és ez az, ami hajmeresztő. Nem az évek múlását kéne számolgatni, hanem az évmilliókét, és még így sem volna remény a változásra. Túrni kéne, hogy kipusztul

körülöttünk minden élő, és hogy az egész bolygónk forró, vörös sivataggá alakul, de még ez sem lenne a végállomás, mert a Nap néhány milliárd év múlva fölfúvódna és bekebelezná a Földet. Szinte látom apám halhatatlan lelkét, amint a kozmosz végtelenében lebeg, és mindezt azért, mert emberként hagyta magát sodródni egy olyan úton, ami nem vezetett sehová. Ám amikor a bödönt csaknem karimáig megtöltő vodkát visszaöntöttem a slaggal kicsapott és újból a tűztér fölé állított kazánba, már nem voltam száz százalékgig biztos abban, hogy apám megérdemli ezt a kegyetlen sorsot. Könnyű nekem elégedetlenkedni egy olyan helyzetben, amikor másra nincs is lehetőség. Végső soron az is megeshet, hogy apámnak van igaza: fogadjuk el, amit a sors felkínál, és igyekezzünk biztosítani magunknak egy aránylag kényelmes halálos ágyat, hogy ne az ároksparon, rühes kutyaként kelljen kimúlnunk. Ez a legtöbb, amit emberként megtehetünk, mert a végelszámolásnál a legnagyobb császárok birodalma is csak egy ilyen fekhellyé zsugorodik össze. Apám császársága a pálinkafőzésünk idején már meglehetősen rozoga volt, de a funkcióját azért betöltötte, nekem pedig, alig harminchárom évesen hovatovább már ágyam sem volt, nemhogy halálos. Rosszabbik esetben az is megeshetett, hogy abban a bizonyos végelszámoltatásban én leszek halhatatlanságra kárhóztatva, mert annak idején, amikor erre alkalom kínálkozott, elszalasztottam a lehetőséget, hogy kiszedjem apámból azt a bölcsességet, amit a sokéves halállal barátkozás közepette megszerzett magának. Szinte láttam magamat, amint sok-sok millió évvel az utolsó élőlény kipusztulása után egyedül állok az elsivatagosodott föld hátán, és mert minden létező gondolatra, ami egy ember elméjében megfordulhat, volna vagy százezer évem, már nem maradna bennem érdeklődés semmi iránt. Annak is van vagy kétszázmillió éve, hogy egy göröngyöt odébbbrúgtam, ez a mai délután pedig, amikor a piros bélű körte cefréjéből a redesztillált isteni nedű végül kicsordult a ferdére vágott cső sípján, és miután a fokmérővel meg egy kanna ártézi vízzel barátságos erősségűre kalibráltuk, nos, ennek a meghitt, közös kalandunknak a halhatatlanságban még a fakó lenyomata sem létezik. Amíg ezen gondolkodtam, a délutánból este lett, és mert – kár tagadni – engem is elkapott a pálinkakészítés izgalma, egyre türelmetlenebbül zörögtem az idő múlásával szinte osztódással szaporodó edényekkel.

A nagy bödön mellé fazekak, különféle bögrék, lábosok meg vesszővel befont öblös demizonok csatlakoztak. A legnagyobbal egyfajta intermezzóként még az artézi kútra is elbicikliztem, mert a kész matéria elkészítéséhez kizárólag evvel szabadott hígítani az alapanyagot.

De bármennyire is szaporodtak a teendők, a pálinka végül mégiscsak elkészült. Kicsit furcsálltam, hogy nem egy a tízhez jött ki az arány – egy liter anyaghoz tíz liter cefre kell –, de abban maradtuk az öregemmel, hogy a piros bélű körte magas cukortartalma tehet mindenről. Akárhogy is volt, nem győztük csodálni, szagolgatni a valóban minden képzeletet fölülmúló végeredményt. Apámat ebben a percben nem fenyegette sem a kárhozat, sem az örökkévalóság, ezért a mutatóujját belemártva az ezüstösen csillogó folyadékba, csak úgy megszokásból elvégezte a cukorpróbát. Az adott pillanatban ennek nem volt semmi

értelme, de régen, azokon a grandiózus, eseményszámbe menő főzéseken ezzel a trükkel igazolták egymás előtt, hogy a cefréjükbe nem került kristálycukor. Ha a pálinkába mártott mutatóujjhoz hozzányomták a hüvelykujjukat, és a két ujjpercük ragadt, akkor tudták, hogy pacsmagolt lőréről van szó, de mondom: apám csak beidegződésből méricskél. Mi akkor sem kevertünk volna kristálycukrot a cefrénkbe, ha késsel kényszerítenek rá, főként így, hogy az anyagot saját fogyasztásra szántuk, mert a kereskedelem az más kérdés. A halálos ágyamon is emlékezni fogok arra a kétségbeesett, elanyátlanodott, hitehagyott és nem kis mértékben elborzadt tekintetűre, amelyet apám arcán fölfedeztem. Nem szólt egy árva szót sem, de én rögtön tudtam, hogy nagy a baj. Rossz sejtéssel dugtam bele a mutatóujjamat a még mindig langymeleg pálinkába, aztán, ahogy kell, hozzányomtam a hüvelykujjamhoz. Ragadt. Apám

káromkodott valami szublimátosat, én pedig kis híján sírva fakadtam. A tönkretett pálinka szomorú valósága egy szemvillanás alatt lerántott bennünket az éteri magasságokból és a hipotetikus évmilliárdokból a kérlelhetetlen igazság talajára. Jó lett volna azt felté-

telezni, hogy valamilyik irigyünk, például Anti sógorunk zúdított bele egy fél zsák kristálycukrot a cefrénkbe, hogy lejárasson és nevétségessé tegyen bennünket, de abba a fészkerbe, ahol apám a hermetikusan záródó műanyagbordót tárolta, nem lehetett csak úgy besétálni. A bűnös itt sertepertélt körülöttünk, és pedig hallótávolságon belül. Megelőzvé a még nagyobb tragédiát, bekibáltam anyámnak a konyhába, hogy árulja el, miért kellett akciózni azzal a szerencsétlen cefrével. A hangom dühtől és kétségbeeséstől remegett, de úgy látszik, anyám ezt nem vette észre, mert olyan nyugodtan válaszolt, ahogy

egy anya válaszolhat a gyerekének: csak pár kilót nyomtam bele, fiam, gondoltam, örülni fogtok, ha jobban fizet. Nekem több se kellett. Azonnal rátámadtam anyámra, hogy ez a partizánakció a háborús bűnök kategóriájába tartozik, de aztán beláttam, hogy ami történt, azon már az atyáúristen sem képes változtatni. Apám hű maradt önmagához, mert nem avatkozott be a vitánkba. Mint egy tartalékállományba helyezett, ormótlan krampusz, ücsörgött a kis sámliján az immár masszívan sötétbe burkolt diófa alatt. Nem láttam belőle többet, csak az árnyképét, de ha megerőltettem a szemem, valami csillogásfélét is fölfedeztem az ölében. Beletelt egy kis időbe, mire rájöttem, hogy a kezében tartott pálinkásfityók lumineszkál, és ez a kis világosság mintha mozgott volna: egy kicsit fölfelé, aztán meg vissza, lefelé. Az öregem lassú, akkurátus kortyokkal szabályozta a vérnyomását.